

УЧАСТЬ ЖІНОК В УКРАЇНСЬКОМУ ПІДПІЛЬНО- ПОВСТАНСЬКОМУ РУСІ (КІНЕЦЬ 1930-х – ПОЧАТОК 1950-х рр.)

Джонс Ю. В.

курсантка III курсу,

Інститут морально-психологічного забезпечення,

Національна академія сухопутних військ

імені гетьмана Петра Сагайдачного

м. Львів, Україна

Історія жінки на війні – це перш за все історія зламаного життя, жертвне принесення себе у дар високій меті, яку поставили чоловіки. В героїчному наративі боротьби українського підпілля з більшовизмом несправедливо замовчувався факт участі жінок в ОУН та УПА. Можливо вина в цьому – за стереотипами, які побутували, та й досі не зовсім викорінені в українському суспільстві. Однак сучасна історична думка все більше цікавиться жіночою проблематикою [1; 4; 6; 8; 9].

Активна участь жінок у національно-визвольних змаганнях кін. 1930-х – поч. 1950-х років була зумовлена низкою суспільно-політичних обставин, що склалися на західноукраїнських землях напередодні Другої світової війни, а саме зростанням громадянської та національної свідомості, бурхливим розвитком жіночого руху, а також тактичними потребами новоутвореної підпільної ОУН. Жінки, які приєднувалися до націоналістичного руху, вступали в ряди ОУН з тих самих міркувань, що й чоловіки. Покоління яке досягло повноліття через десять років після визвольних змагань, вважало своїм обов'язком продовжувати боротьбу за незалежну Україну. Жінки пройшли такий самий шлях формування особистості, як і чоловіки: вони переживали колонізацію шкіл, зазнали образ, переслідувань і приниження національної гідності на примусових вшануваннях польських патріотичних роковин. Їх було дискриміновано як українок, а не як жінок [3, с. 266].

Участь жіноцтва у націоналістичному підпіллі дозволила жінкам переглянути усталені уявлення про нормативну жіночність, підважити деякі з її фундаментальних засад, нерідко – вийти за межі традиційних гендерних сценаріїв життя жінки. Незважаючи на те, що ідеологічно ОУН підтримувала традиційний розподіл ролей між чоловіком і жінкою, масове залучення жінок до участі у визвольній боротьбі

фактично підривало такий патріархальний уклад. Для багатьох українських жінок гасло «Нація понад усе!» стало справжнім життєвим кредо, що докорінно змінило їхній світогляд та систему цінностей, відсунувши на другий план навіть сім'ю та материнство. Здобувши нові знання, освіту та досвід політичної участі, жінки відчували себе громадянками, чий внесок у загальнонаціональну справу виходить за межі традиційних жіночих ролей [9, с. 79–84].

Жінки, які брали участь у національно-визвольній боротьбі займалися такими видами діяльності:

- медичною службою, зокрема: роботою медсестри, гігієністки, фельдшера, іноді роботою лікаря, підготовкою медичних кадрів, проведенням вишколів, магазинуванням та збором медикаментів, створенням нових шпиталів [1, с. 140–141; 7, с. 53–55];

- видавництвом, яке включало в себе друк літератури, підпільних газет, брошур та за дорученням документів різного змісту, а також проведенням курсів машинопису [8, с. 35–36];

- пропагандистською діяльністю, розповсюдженням брошур та літератури, пов'язаної з національно-визвольною боротьбою, роз'яснювальними бесідами з населенням та підготовчими вишколами для молодшого персоналу референтури пропаганди [5, с. 109–110];

- зв'язком, який потрібно було підтримувати між населеними пунктами та учасниками національно-визвольних змагань. В основному, це була передача маленьких листівок з важливою інформацією (грипси, штафети), а також документів, ліків, канцелярських матеріалів та інших предметів, попередженням засідок, пошуком конспіративних квартир для зустрічей провідників [2, с. 245–246];

- розвідкою, тобто наданням інформації про місце розташування загонів противника, про зради, арешти та ситуацію загалом. Ця надто відповідальна ланка підпілля тривалий час була недоступною для жінок. Однак, з огляду на те, що жінки були під меншою підозрою в органів держбезпеки, ніж чоловіки, а до того ж багато з останніх потрапили під примусову мобілізацію до лав Червоної армії, з 1944 р. жінок почали активно залучати до роботи в українській спецслужбі, в тому числі призначати на посади керівників розвідки СБ районного проводу. Низка жінок обіймала відповідальні посади. Так, Дарія Ребет входила до складу Проводу ОУН і УГВР. Калину Лукань («Галина») призначили очільницею Косівського надрайонного проводу ОУН [10, с. 208].

Жінка-підпільниця стала зразком не просто людського героїзму, вона змогла адаптуватися до потреб війни, використати свій потенціал не лише в тилу, а й у військовій боротьбі, переносила тягар воєнних дій на рівні з чоловіками, потерпаючи від репресій, мордувань та, ймовірно сексуального насильства. Жінки були активними учасницями повстанських організацій і виконували не лише допоміжні функції. При цьому вони мали переважно «мирні» професії (лікаря, медсестри) та виконували обов'язки друкарок, зв'язкових, пропагандистів, беручи на себе тягар побутових проблем, забезпечували чоловікам тил, вивільняючи їх для здійснення бойових операцій [1, 138–146].

Отже, жіноцтво, вступаючи до лав українського націоналістичного підпілля, свідомо обирало революційний шлях боротьби. Завдяки психологічним особливостям, активній громадянській позиції, відповідальному ставленню до своїх обов'язків, жінки посіли важливе місце в національно-визвольній боротьбі, стали надійними подругами для своїх чоловіків-повстанців.

З огляду на вищезазначене, особливо актуальною є потреба зваженого, об'єктивного та неупередженого аналізу таких сторінок історії ОУН та УПА, як діяльність у їх лавах жінок-повстанок. Дослідження цієї теми має важливе значення для виховання історичної свідомості українців: оволодіння соціальним досвідом, закладеним у цій проблемі, має велику вагу для утвердження в українському суспільстві спектра етичних критеріїв та обмежень. Для адекватного, нового сприйняття гендерної проблеми ОУН та УПА окреслюється завдання глибокого критичного аналізу наукових здобутків українських та зарубіжних вчених у цій площині, напрацювань радянської історіографії, а також вивчення інформаційного потенціалу жіночої історії в архівних матеріалах.

Література:

1. Антонова Т. Жінка та її «мирні», «напівмирні» й «воєнні» ролі в боротьбі ОУН і УПА. *Український визвольний рух: наук. зб.* Львів. 2007. Збірник № 9. С. 138–146.
2. Антонова Т. Жінки в житті Романа Шухевича, Головного командира Української Повстанської Армії. *Український визвольний рух: наук. зб.* Львів. 2007. Збірник № 10. С. 244–256.
3. Богачевська-Хом'як М. Д. Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884–1939. К.: Либідь. 1995. 424 с.

4. Дерев'яний І. Жінки у визвольній боротьбі. *Українська Повстанська Армія. Історія нескорених*. Львів: Центр досліджень визвольного руху. 2007. С. 204–211.
5. Кісь О. Жіночий досвід участі у національно-визвольних змаганнях 1940–50-х років на західноукраїнських землях. *Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник*. Вип. 13–14. Харків. 2009. С. 101–125.
6. Кісь О. Національно-визвольні змагання як випробування меж традиційної жіночності: жіночий досвід у національному підпіллі 1940–50-х рр. *Етнічна історія народів Європи*. 2016. Вип. 48. С. 61–78.
7. Медична опіка в УПА: В 2 т. 2 кн. *Літопис УПА*, 1993. Т. 23. Кн. 1. 477 с.
8. Онишко Л. Роль жінки в українському національно-визвольному русі середини ХХ століття. *Український визвольний рух: наук. зб.* Львів, 2004. Збірник 3. С. 30–38.
9. Петрович О. Ю. Жінки в лавах підпільних структур: процес входження, напрями та форми діяльності, ставлення чоловічої більшості. *Гілея*. 2014. Випуск 90. С. 79–84.
10. УПА: спогади, документи. Київ: ПП «Фоліант». 2016. 540 с.

СПЕЦОПЕРАЦІЯ КДБ УРСР «БЛОК»: РОЗРОБКА, ХІД

Дроздов Д. І.

*здобувач вищої освіти III курсу,
Навчально-науковий інститут
міжнародних відносин та національної безпеки,
кафедра історії ім. проф. М. П. Ковальського,
Національний університет «Острозька академія»
м. Острог, Україна*

Спецоперація КДБ УРСР «Блок» - це комплекс дій та заходів вищого партійного керівництва, що спрямовані на нейтралізацію найактивніших націоналістичних елементів», пов'язаних між собою, які були причетні до нелегального розповсюдження «антирадянських та інших політично шкідливих матеріалів (так званий самвидав)» в Українській РСР.

Перша хвиля репресій 1965 року фактично змінила бачення дисидентів щодо методів та способів боротьби з тоталітарним режимом. З початком 1970-х років почали запроваджуватись організаційні форми українського руху опору. Важливо підкреслити: якщо в 60-х рр. засобами самвидаву поширювались окремі літературні